

УДК 141.7.316.3

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.44.27>

ПАТРІОТИЧНИЙ ДУХ УКРАЇНЦІВ ЯК ШЛЯХ ДО ПЕРЕМОГИ

Надія Маринець

*Закарпатський угорський інститут імені Ф. Ракоці ІІ,
кафедра історії та суспільних дисциплін
пл. Кошута, 6, 90202, м. Берегово, Україна*

Уляна Марасва

*Ужгородський національний університет,
кафедра філософії
вул. Університетська, 14, 88000, м. Ужгород, Україна*

Ганна Побережець

*Миколаївський національний аграрний університет,
кафедра українознавства
вул. Георгія Гонгадзе, 9, 54000, м. Миколаїв, Україна*

У статті висвітлені особливості формування патріотичного духу українців на шляху до перемоги. Виявлено, що сьогодні одним із шляхів України до перемоги є формування патріотизму в українців, який закладатиметься у патріотичному вихованні молодшого покоління. Визначено, що основними цілями національно-патріотичного виховання є набуття підростаючим поколінням суспільного досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних відносин, виховання молоді незалежно від національної приналежності, особливості громадян України, духовності, моралі, художньої естетики. З'ясовано, що важливим показником формування характеру є патріотизм, який органічно пов'язаний з громадськістю і має важливе значення для єднання громадян різних національностей у багатонаціональному українському суспільстві. Визначено, що патріотизм формується, розвивається або притупляється (зникає) протягом життя під впливом політичних, економічних і соціальних факторів. Патріотичний дух українців покликаний захистити національні інтереси країни, відновити територіальну цілісність, надати новий імпульс становленню громадянського суспільства, що включає духовне зцілення громадян, зміну громадянства та моралі. Встановлено, що основними складовими національно-патріотичного виховання є: громадянсько-патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання, духовно-моральне виховання. Патріотичне виховання базується на таких принципах, як принцип національної спрямованості, принцип індивідуальної активності та саморегуляції, принцип мультикультурності, принцип культуровідповідності, принцип соціальної відповідності, принцип історичної та соціальної пам'яті, принцип спадкоємності поколінь. Визначальною характеристикою українського патріотизму має бути ефективність, з якою він здатний перетворювати почуття на благо держави в конкретні дії.

Ключові слова: патріотичний дух, патріотизм, національно-патріотичне виховання, перемога, Батьківщина.

Вступ. Зважаючи на сьогоднішню реальність, яка відбувається в Україні, потрібно дедалі активніше проводити виховання патріотизму серед підростаючого покоління, яке відповідатиме нагальним потребам і викликам сьогодення та закладатиме підґрунтя для виховання нинішніх і майбутніх поколінь.

Українці всіх поколінь виростили в душі відчуженості від Батьківщини та національного самозречення. В них формували комплекси етнічної неповноцінності, їм прищеплювали віру у «вищість братів». Навмисне поширення російських літературних і музичних творів, висвітлення неправдивих історій, висміювання характеру та традицій українців сформували явище геноциду. Таким чином, мали місце намагання позбавити українців усіх ознак культурної та інтелектуальної незалежності, однак «вищі браття» не змогли зламати патріотичний дух українців на шляху до перемоги, що підкреслюється останніми подіями в Україні. Тому, сьогодні одним із шляхів нашої країни до перемоги є формування патріотизму в українців, який закладатиметься у патріотичному вихованні молодшого покоління.

Актуальність останніх досліджень. Проблематичні засади формування патріотизму в українців вивчали та продовжують вивчати І. Бех, Н. Бондаренко, Н. Волошина, О. Колісник, М. Пірен, О. Прохоров, В. Рижиков, О. Фоменко, К. Чорна та інші.

Метою статті є висвітлення особливостей формування патріотичного духу українців на шляху до перемоги.

Виклад основного матеріалу. Розвиток українського суспільства зумовлює процес формування у підростаючого покоління таких моральних якостей, як людяність, чесність, працелюбність, працьовитість та змагальність. Але через загострення проблеми, сімейне виховання не приділяє належної уваги формуванню повноцінного дорослого характеру. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки створенню гнучкої системи виховання дітей та молоді, яка враховує потреби часу, задовольняючи потреби та інтереси особистості, що росте. Одне з головних місць у цій системі посідає освітній процес, який сприяє інклюзивному розвитку особистості та створює умови для соціалізації. Основним завданням навчальних і позашкільних закладів у системі освіти і виховання є створення сприятливого середовища шляхом оперативного реагування на суспільні запитання, інтереси і потреби підростаючого покоління, потреби держави у навчанні та вихованні особистості. Важливе значення у такому процесі посідають моральні якості, що виховують патріотизм, переконання, світогляд, позитивну моральну діяльність та умови для задоволення індивідуальних інтересів і потреб у формуванні високого рівня моральної вихованості.

Дух нації народжується з появою самої людської спільноти, яку ми називаємо нацією. Він функціонує як вираження універсальних законів природи, його ієрархія пронизує все, що створив Бог, водночас даючи цілісність і єдність. Дух нації завжди був основою природного зв'язку людини з народом. Цей зв'язок вічний, і на ньому серце Батьківщини.

Варто зауважити, що основними цілями національно-патріотичного виховання є набуття підростаючим поколінням суспільного досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних відносин, виховання молоді незалежно від національної приналежності, особливості громадян України, духовності, моралі, художньої естетики. Ці завдання мають бути втілені у систему виховних завдань, спільних не лише для навчальних закладів, а й для суспільства в цілому. Перш за все, це забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей, суспільних та особистих інтересів.

Важливим показником формування характеру є патріотизм, який органічно пов'язаний з громадськістю і має важливе значення для єднання громадян різних національностей у багатонаціональному українському суспільстві. Сьогодні в Україні патріотизм став реальністю, об'єднавши всіх громадян проти російського вторгнення [1].

Патріотизм – це морально-політичний принцип, соціальне почуття, змістом якого є любов до Батьківщини та бажання підпорядкувати свої інтереси інтересам країни. Патріотизм – це гордість за досягнення і культуру Батьківщини, прагнення зберегти характер

і культурні особливості Батьківщини, ототожнювати себе з іншими представниками нації, захищати інтереси Батьківщини та її народу.

Не кожен народжується з патріотизмом. Патріотизм формується, розвивається або притупляється (зникає) протягом життя під впливом політичних, економічних і соціальних факторів. Тут варто відзначити принципи формування та розвитку патріотизму. По-перше, це принцип безперервності, який полягає в тому, що патріотизм будь-якого суспільства не виникає з порожнечі, його зміст збагачується лише набуваючи нових функцій і характеристик під час переходу суспільства на вищий щабель. Принцип детермінованості патріотизму та причинності: люди готові пожертвувати собою заради своєї країни, принаймні якщо вона збереже пам'ять про них. Принцип систематичного використання всіх можливих факторів формування патріотизму. Навчальна програма має бути організованою та послідовною, без протиріч між окремими темами патріотизму. Принцип взаємозв'язку суспільної та особистісної форм патріотизму. Патріотичну суспільну свідомість не можна розглядати як механістичне ціле, патріотичну свідомість окремих людей чи соціальних груп. Патріотизм є духовно-практичним феноменом і в кінцевому підсумку породжується особистістю, але водночас не зводиться до почуття патріотизму в суспільстві, яке зберігає достатню автономію та незалежність. Патріотизм спрямований на людей, які є суб'єктом та об'єктом патріотизму [2].

Патріотичний дух українців покликаний захистити національні інтереси країни, відновити територіальну цілісність, надати новий імпульс становленню громадянського суспільства, що включає духовне зцілення громадян, зміну громадянства та моралі. Він ґрунтується на правовій культурі особистості, розвитку національної впевненості, визнанні прав людини першочерговими. Патріотизм українців сприяє розвитку суспільства, що функціонує на засадах гуманізму, свободи, законності та соціальної справедливості і забезпечує умови для зростання добробуту людей. Любов до Батьківщини стимулює формування суспільства, яке є єдиним дієвим механізмом побудови народної демократії, а не олігархії [3].

Кабінетом Міністрів України прийнято державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання. Метою новоствореного документа є вдосконалення та розвиток комплексної державної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження громадянської ідентичності українців. Передбачається, що процес удосконалення та розвитку національної політики національно-патріотичного виховання відбуватиметься за низкою пріоритетів, серед яких формування громадянської ідентичності України, військово-патріотичне виховання, формування наукової методології та методологічної основи національно-патріотичного виховання [1].

Доцільно зауважити, що основними складовими національно-патріотичного виховання є: громадянсько-патріотичне виховання; військово-патріотичне виховання; духовно-моральне виховання. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, навчальних закладів, громадських установ, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо виховання у підростаючого покоління високої патріотичної свідомості, лояльності, любові до Батьківщини, турботи про добробут свого народу, готовності виконувати громадянські та конституційні зобов'язання щодо захисту національних інтересів, цілісності та незалежності України та сприяння становленню її як правової, демократичної та соціальної держави [4].

Національно-патріотичне виховання базується на таких загальновиховних принципах: дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування

вікових та індивідуальних особливостей. Водночас патріотичне виховання має свої принципи, які відображають його специфіку [5]:

- принцип національної спрямованості, зокрема формування національної впевненості в собі, любові до Батьківщини, природи та народу України, вихованості, поваги до культури, історії та традицій, поваги до культури всіх народів, які проживають в Україні, уміння зберігати національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті країни;

- принцип індивідуальної активності та саморегуляції, який забезпечує професійний розвиток вихованців; цей принцип сприяє тренуванню вміння приймати критичні, самокритичні та самостійні рішення, виробленню індивідуальної громадянської позиції, почуттю відповідальності за свої вчинки;

- принцип мультикультурності передбачає інтеграцію української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних умов; формування відкритості, толерантного ставлення до різноманітних ідей, цінностей, культур, мистецтв і переконань; уміння розрізняти спільне й відмінне в інших культурах, уміння визнавати українську культуру невід'ємною частиною загальнолюдської культури;

- принцип культуровідповідності сприяє формуванню базової культури особистості на основі набутого морально-етичного досвіду людства;

- принцип соціальної відповідності має на меті визначити необхідність узгодження змісту і методів національно-патріотичного виховання з реальними соціальними ситуаціями, в яких організовується виховний процес, та виховання дітей і молоді так, щоб вони могли захищати Україну;

- принцип історичної та соціальної пам'яті, який спрямований на збереження духовної, моральної, культурно-історичної спадщини українців та їх відтворення у реконструйованих та модернізованих формах і способах діяльності;

- принцип спадкоємності поколінь, збереження спадкоємності української культури та етнічних культур, що проживають в Україні.

Український патріотизм – це явище, яке відображає повноту цінностей історії державності. Український патріотичний дух визнає природну закономірність багаторічного історичного розвитку України та сприяє процесу національно-державного розвитку, спрямованого на розбудову демократичного громадянського суспільства, визнаючи відродження та активний розвиток українського козацтва, глибоку повагу до патріотизму, мужності та героїзму, важливу роль сучасної української армії у відстоюванні незалежності та територіальної цілісності країни.

Сьогодні патріотизм покликаний дати новий поштовх становленню українського громадянського суспільства, що включає духовне відновлення України, зміну громадянства, моральної та правової культури особистості, просвітлення національної самосвідомості. Патріотизм українців ґрунтується на усвідомленні пріоритетів прав людини. Патріотизм як елемент вимагає від кожного воїна в команді високої відповідальності та моральної залежності. Взаємозалежність воїнів і колективів продовжує посилюватися з подальшим розвитком і вдосконаленням бойової техніки та озброєння, об'єктивно формуючи почуття відповідальності за загальний успіх [6].

Визначальною характеристикою українського патріотизму має бути ефективність, з якою він здатний перетворювати почуття на благо держави в конкретні дії. Справжній патріот має своєю працею та способом життя займати активну життєву позицію та сприяти якісній зміні ситуації в країні. Для формування такої індивідуальної свідомості має бути успішно реалізована комплексна система патріотичного виховання. Іншими словами, для

досягнення мети виховання патріотично налаштованої молоді наша країна має вжити всіх заходів для її реалізації.

Масове використання української національної та народної символіки, українського традиційного одягу та жовто-блакитного кольору стало виявом патріотизму, свідченням формування української політичної держави. При цьому важливо не підмінити зовнішні ознаки патріотизму глибинною ідейною сутністю. Своєю працею, науковими, творчими та спортивними досягненнями, служінням обороні країни патріотизм українців готовий сприяти розбудові української держави. Тому всі заходи мають бути наповнені громадянсько-патріотичним змістом, утверджуючи ідею спільного інтересу та взаємоповаги всіх громадян України, прагнення кожної особистості до духовного, інтелектуального, творчого та фізичного розвитку заради користі держави [7].

Більшість українського населення сприйняла початок війни як агресію проти Батьківщини. Цим пояснювався сплеск патріотизму, який супроводжувався широким добровільним вступом охочих до лав територіальної оборони. На початку війни бажаючі захищати свою Батьківщину надсилали до військкоматів сотні тисяч заяв, поповнюючи ряди захисників та захисниць тисячами. Так, утворилася потужна українська армія.

Після повномасштабного вторгнення ворога в Україну 24 лютого 2022 року значна частка цивільних осіб вступила до лав територіальної оборони за принципом добровільного волевиявлення. Це, безумовно, викликає повагу та зміцнює патріотизм і стійкість українців. Так, такі особи, які не були професійними військовими і не брали участі в національному спротиві з різних причин, стали добровольцями і були великою підмогою Збройним Силам України.

Українська система освіти має глибокі національні традиції, розвивається і збагачується, особливо за рахунок власних інтелектуальних ресурсів. Розвиток теорії та практики патріотичного виховання спонукає до вивчення виникнення патріотизму в усіх його різноманітних аспектах і проявах і, як базової праці, трансформації в інтелектуальний спадок дітям минулого, які дали українцям розуміння та усвідомлення своїх цінностей. Російсько-українська війна кинула Україні жорстокий виклик, на який мають відповісти науковці-патріоти, які займаються розробкою ґрунтовної теоретичної основи державно-патріотичного виховання [8].

Патріотизм пробуджує характер і цінності нашої країни та незаперечну повагу до людства. Його основа базується на різних релігійних віруваннях «одного народу під Богом». Ця духовна сила дає воїнам віру та мужність захищати демократію та відкриває шлях до служіння своїй країні у важкі часи вдома та за кордоном.

Ми зобов'язані боротися за те, щоб наша країна реалізувала найвищі можливі цінності: співчуття, справедливості і рівності. Потрібно робити усе можливе для якомога більшої кількості людей. Тут, удома, це означає надання кожному найкращого шансу на успіх завдяки рівному доступу до охорони здоров'я, освіти та громадської безпеки, надаючи найкращі можливості в системі, де кожен робить внесок відповідно до своїх здібностей і ніхто не залишається позаду.

Для розвитку національно-патріотичного виховання молоді в сучасному суспільстві необхідні нові координаційні програми. Їх мета полягатиме в тому, щоб піклуватися про близьких, формувати характер, який поважає жінок і поважає свій народ, цінує свою культуру, захищає свою країну та її цілісність. Для цього необхідно застосувати напрямок роботи з патріотичного виховання, запропонований попередниками, але не забувати про інновації у вихованні.

Висновки. Сьогодні формування патріотичного духу українців є гострою потребою країни і кожен українець чи українка має стати національно свідомим громадянином чи

громадянкою. Захищати незалежність і суверенітет, створювати умови для особистості, яка шукає взаємності через активну любов до своєї країни, вільний саморозвиток і збереження індивідуальності – це основні засади, які закладені у патріотичному дусі українців до перемоги над ворогом.

Список використаної літератури

1. Пірен М. І. Суспільно-політична динаміка, виклики, війна: громадсько-патріотична єдність українців на перемогу: навч.-просвіт. посіб. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 280 с.
2. Волошина Н. М. Соціально-філософський вимір патріотизму сучасного українського суспільства: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соц. філос. та філос. історії». К., 2010. 20 с.
3. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа українських Карпат*. 2015. Вип. 12-13. С. 26-37.
4. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 09.10.2020 № 1233-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80>
5. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641: МОН України; Наказ, Концепція, Заходи від 06.06.2022 № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7>
6. Рижиков В. С., Прохоров О. А., Колісник О. Л. Практичне значення гуманітарної підготовки військовослужбовців у формуванні патріотизму українських воїнів в умовах військового стану. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 5(5). С. 403-410.
7. Фоменко О. Є. Революція гідності – новий вимір національно-патріотичного виховання. *Формування патріота в вимірі революції гідності та пріоритетів «Нової школи»*: зб. ст. учасників 1-го Всеукр. Круглого столу з он-лайн трансляцією, 16–17 лют. 2017 р. / Сум. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. Суми, 2017. С. 323–331.
8. Бондаренко Н. Ідеї українських інтелектуалів як підложжя національно-патріотичного виховання. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*. Суми: КЗ Сумський ОППО, 2022. С. 1-13.

UKRAINIANS' PATRIOTIC SPIRIT AS A WAY TO VICTORY

Nadiia Marynets

*Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Departments of History and Social Disciplines
Kossuth Square, 6, 90202, Berehovo, Ukraine*

Uliana Maraieva

*Uzhhorod National Unsversity,
Department of Philosophy
University str., 14, 88000, Uzhhorod, Ukraine*

Hanna Poberezhets

*Mykolayiv National Agricultural University,
Department of Ukrainian studies
Giorgia Gongadze str., 9, 54000, Mykolayiv, Ukraine*

The article highlights the peculiarities of the formation of the patriotic spirit of Ukrainians on the way to victory. It was revealed that today one of Ukraine's ways to victory is the formation of patriotism in Ukrainians, which will be laid in the patriotic education of the younger generation. It was determined that the main goals of national-patriotic education are the acquisition of social experience by the younger generation, the inheritance of the spiritual heritage of the Ukrainian people, the achievement of a high culture of international relations, the education of young people regardless of nationality, the peculiarities of Ukrainian citizens, spirituality, morality, and artistic aesthetics. It was found that an important indicator of character formation is patriotism, which is organically connected with the public and is important for the unity of citizens of different nationalities in the multinational Ukrainian society. It is determined that patriotism is formed, develops or dulls (disappears) during life under the influence of political, economic and social factors. The patriotic spirit of Ukrainians is designed to protect the country's national interests, restore territorial integrity, and give a new impetus to the formation of civil society, which includes the spiritual healing of citizens, the change of citizenship and morality. It was established that the main components of national-patriotic education are: civic-patriotic education, military-patriotic education, spiritual and moral education. Patriotic education is based on such principles as the principle of national orientation, the principle of individual activity and self-regulation, the principle of multiculturalism, the principle of cultural conformity, the principle of social conformity, the principle of historical and social memory, the principle of generational succession. The defining characteristic of Ukrainian patriotism should be the efficiency with which it is able to transform feelings for the good of the state into concrete actions.

Key words: patriotic spirit, patriotism, national-patriotic education, victory, Motherland.